KAPITOLA VI

Poselstvo Ivana Volkova do Benátek v letech 1687/1688

Volkovovu poselstvu do Benátek předcházely nesmírně důležité události, které radikálním upůsobem proměnily i vzájemné rusko-italské diplomatické vztahy. Kýžená změna situace, která dosud blokovala zvláště benátsko-ruská jednání, nastala: Polské vojsko pod vedením Jana Sobieského nejen zahnalo od Vídně turecké síly Kary Mustafy, ale také vlilo novou naději na uskutečnění protiturecké koalice. Papežský stolec, Vídeň či Benátky byly díky polskému vítězství ochotny zapomenout na dosavadní spory. Triumfální cesta polského sekretáře, rodáka z Luky Tommasse Talentiho, která vedla z Vídně přes významná města Apeninského poloostrova do Říma, vzbudila takovou euforii, že již následujícího roku (1684) uzavřely Benátky, Vídeň a Polsko protitureckou ligu. K ní se v roce 1686, po zprostředkování mírových jednání s Polskem, přidalo i Rusko.[1]

6. 1 Oficiální ruský dokument

25. ledna 1687 přikázali carové Ivan, Petr a Sofie Alexejevna[2] Ivanu Michajloviči Volkovovi, aby poté, co dokončí své pověření u římského císaře, které plnil v rámci poselstva Borise Petroviče Šeremeťjěva, opustil Vídeň a vydal se s novým poselstvím do Benátek.[3] Na cestě ho měl jako druhý posel doprovázet

[1] K cestě Tommasse Talentiho, jež se jako sekretář Jana Sobieského osobně účastnil bojů u Vídně a který měl za úkol informovat Svatý stolec o slavném vítězeství a předat papeži ukořistěnou tureckou standardu více viz PLATANIA, G.: *Rzecpospolita, Europa e Santa Sede tra interesse ed ostilita*, Viterbo 2000, především kapitola: „Vienna liberata: la missione a Roma e Venezia di Tommasso Talenti, segretario regio“, s. 281 – 319.

[2] Do roku 1689, kdy se Petr Alexejevič - pozdější Petr Veliký - oženil a byl prohlášen za plnoletého, oficiálně vládli všichni tři sourozenci.

[3] „Statějnyj spisok poslanika djaka Ivana Volkova bytnosti jego v Veněcii, s objavlenijem o zaključennom s Polšeju večnom mire i s trebovanijem vzaimnoj protiv Turkov posylki vesnoju vspomogatělnago vojska 1687-1688 gg.“, *Pamjatniki diplomatičeskich snošenij drevněj Rosii s děržavami inostrannymi*, t. X., S. Petěrburg 1871, s. 1388 - 1576. Dále již jen *Pamjatniki*.

vysoce postavený dvořan Dmitrij Bukoltov, jako překladatel Stěpan Čižinskoj a dále *poddjačij* posolského prikazu Michail Volkov, *poddjačij prikazu bolšogo dvorca* Vasilij Něsmejanov a *tolmač* Ivanov. Smyslem cesty bylo předat benátskému dóžeti Marku Antoniovi Giustinianimu informaci o uzavření tzv. věčného míru s Polskem a počkat na benátskou reakci ohledně plánů na vyslání vojenské pomoci proti Turkům. V dopise, který byl dóžeti zaslán, se přímo zmiňuje nabídka možné polsko-rusko-benátské protiturecké koalice.[4]

Po obvyklých neshodách o způsob zabezpečení poselstva, kdy Rusové zcela ve shodě se všemi předchozími případy opět žádali, aby jim bylo druhou stranou – tentokrát tedy římským císařem – zajištěno veškeré cestovní pohodlí včetně finančního jištění až do cíle cesty, opustilo Volkovovo poselstvo 3. května Vídeň. Římský císař Leopold jim slíbil doprovod a veškeré zabezpečení až na hranice svého území, kde se o ně měl již postarat zástupce benátské strany. Tato dohoda byla zprostředkována díky benátskému rezidentovi ve Vídni Francescu Giorgiovi. Poselstvo dorazilo na hranice 15. května téhož roku.[5]

Při cestě po benátském území kladli ruští poslové velký důraz na dodržování co nejvyšších poct a opakovaně například odmítli Benátčany nabízené vozy či bárky jen proto, že jim připadaly málo honosné a pro zástupce ruské říše tedy nedostatečné. Benátčané se těmto požadavkům vždy rychle přizpůsobili, což dokazuje i jejich opakované ujišťování, že ruským poslům jsou prokazovány

[4] *Pamjatniki*, s. 1399 - 1401.

[5] Stejně jako u předchozích poselstev i v roce 1687 se setkáváme s neutuchající snahou Rusů doplnit si znalosti. Při zdržení na hranici, které bylo způsobeno drobnými organizačními zmatky, se ruští poslové informovali o některých zvláštnostech benátského protokolu a o dalších specifikách evropských zvyků, které hodlali využít pro podpoření carské prestiže. Nechali si vysvětlit, proč je za jistých okolností v Benátkách více ceněna levá strana, respektive, proč je někdy význačnější osoba po levici a nikoliv po pravici, jak je jinde běžné. Dostalo se jim odpovědi, že pravá strana je vždy významnější s výjimkou plavby po moři či řece. Vzniklo to prý díky zvláštní konstrukci gondol, kdy gondoliér musí být nutně na pravé straně, jinak by svoji loď nemohl ovládat. Levá strana gondoly je tedy vyvýšena, aby bylo patrné, která z osob je význačnější, tento vynucený zvyk se pak přenesl i do všech ostatních případů lodní dopravy (řízené Benátčany). Od chvíle, kdy ruští poslové tuto zvláštnost zjistili, kladli na strany velký důraz a v textu nechybí zmínky, na které ze stran se kdy a v jaké souvislosti ocitli. Připomeneme-li si předchozí poselstvo, tam ještě bylo pro ruské posly nejdůležitější držet se ruského zvyku, který spočíval v „obklopení“ nejdůležitější osoby společnosti, bez dalšího striktního rozlišení stran.

pocty, které jindy bývají určeny pouze členům panovnických rodin. Jejich slova měl podpořit i fakt, že pro ruské poselstvo nebyl připraven obvyklý palác, kde běžně přebývala poselstva, ale daleko honosnější dům, v němž při své návštěvě Benátské republiky pobývaly i hlavy některých států. Spory však i přes tato benátská ujištění neustále pokračovaly. Volkov byl dokonale seznámen s tím, jakých poct se před ním dostalo Željabužskému a Davydovovi a zcela v duchu ruské tradice nemínil z ničeho, čeho dosáhla poselstva před ním, ustoupit.[6] Benátčané při své oponentuře používali stejného mechanismu, připomínali případy, kdy se poslové i benátská reprezentace chovali právě tak, jak navrhovali i nyní.[7]

[6] Dokument potvrzuje, že skutečně existoval nezanedbatelný rozdíl mezi velkým poslem (*posol´*) a středním poslem (*poslannik*). Je patrné a pochopitelné že *posol´* měl právo na velkolepější přijetí. K takovému výkladu musíme dojít, nejen sledujeme-li argumentaci Ivana Volkova, jenž se tituluje jako *posol´*, zatímco předcházející posly Željabužského a Davydova nazývá *poslannikami.* S tímto jeho názorem ovšem nekoresponduje samotný nadpis *Statějnogo spisku*, kde je označen i on jako *poslannik*, srov.: *Pamjatniki*, s. 1388, 1434 - 1439 a 1441 - 1448, a proti mluví i další fakta, která jsou detailněji rozebrána v VII. kapitole.

[7] Díky těmto „výletům" do minulosti se zprostředkovaně dozvídáme o dalších poselstvech, která dosud nebyla zmíněna, neboť doposud citované prameny o nich neinformovaly. Konkrétně mám na mysli např. Benátčany zmiňované poselstvo Pavla Menezia. Volkov však o něm informován byl – věděl, že Menezius byl vyslán do Říma s pouhou technickou zastávkou v Benátkách, věděl také, že nebyl Rus, nýbrž cizinec římské víry a právě i na tomto faktu zakládal své přesvědčení, že jemu se musí dostat větší pocty. Viz: *Pamjatniki*, s. 1439 - 1440. Poselstvo Pavla Menezia mělo za úkol informovat o situaci po andrušovském příměří, kdy Polsko potřebovalo pomoc. Rusko tehdy vyvinulo diplomatickou aktivitu reprezentovanou mimo jiné právě Meneziem, který jel nejprve k císaři, braniborkému a saskému kurfiřtovi, a posléze do Benátek a následně do Říma (přesněji Vídeň-Benátky-Ferrara-Ravenna-Loreto-Řím-Ferrara-Benátky-Vídeň-Berlín). Další podobné informace o poselstvu viz: *Pamjatniki*, s. 1218 - 1219. Po andrušovském příměří bylo například vysláno poselstvo i do Španělska a Francie (P. I . Potěmkina a S. Rumjanceva). Mělo naprosto stejné zadání jako poselstva vypravovaná do Itálie: zjistit ochotu bojovat proti Turkům a navázat obchodní styky. Ordin Naščokin v čele poselského prikazu vyslal poselstva i do Holandska, Anglie Dánska, Turecka a Persie. Více ROGOŽIN, N. M.: *Iz istorii diplomatii, Oko vsej velikoj Rosii, Ob istorii russkoj diplomatičeskoj služby XVI-XVII vekov*, Moskva 1989, s. 42. A velmi povrchně a jednostranně i G. A. SANIN: „Vněšnaja politika Rossiji vo vtoroj polovině XVII veka", In: *Istorija vněšněj politiky Rossiji. Koněc XV – XVII vek (Ot sverženije ordynskogo iga do Severnoj vojny)*, Moskva 1999, především s. 324 an. Podrobněji o poselstvu Afanasie Ivanoviče Něstětova a Ivana Fedoroviče Vachromejeva k tureckému sultánovi, tamtéž, s. 330 an. O poselstvu Menezia a před ním v roce 1668 i Kellermana, jež jednal v Benátkách o

Spory o ceremoniál byly nekonečné, ruská strana žádala, aby se posel nemusel při audienci obřadně třikrát krátce uklonit (poprvé ve dveřích sálu, podruhé v centru a potřetí před samotným dóžetem), jak to vyžadoval benátský zvyk, a naopak trvala na tom, že dóže bude mít při obřadu „ptaní se na zdraví" sňatu čapku[8] a povstane stejně jako i všichni ostatní přítomní. Dále Rusové žádali, aby jejich posel nemusel přijmout při audienci dóžetem nabízené místo, pokud bude níže, než sedí představitelé Benátské republiky. Tyto požadavky byly pro Benátčany naprosto neakceptovatelné, ruská strana se však zdála být neoblomná.
Jednání o ceremoniálu se nemístně protahovala a jedna i druhá strana snášela argumenty, proč je právě její požadavek oprávněný. Díky této argumentaci se ovšem dozvídáme mnohé, co by nám jinak zůstalo skryto: například, že polské poselstvo Martina Zbonského, biskupa v Przemyślu, které pobývalo v Benátkách na jaře téhož roku, podle informací Ivana Volkova[9] mělo být přijato takovým způsobem a mělo se mu dostat takových poct, jaké Volkov žádal i pro sebe. Zdá se, že právě tento moment byl rozhodující. I když to benátská strana kategoricky odmítla s tím, že takovéto pocty se nedostalo nikdy nikomu, ani poselstvu papeže či římského císaře, Rusové, přesvědčeni, že musejí získat minimálně takové postavení jako Poláci, nemohli ze svých pozic ustoupit.
Jádro sporu bylo jednoznačně ve snaze ruské strany zvýraznit své postavení na mezinárodním poli. Tato snaha je zcela zjevná a explicitně vyjádřená i slovy samotného Volkova, který na argumenty Benátčanů odpověděl v tomto duchu: Dobře, nikdy jste to tedy neučinili, svůj ceremoniál jste nezměnili, přijímejte tedy ostatní poselstva tak, jak to činíte, ale při audienci posla jeho carské milosti ať

---

podrobnostech protiturecké ligy (cestoval pouze z Moskvy do Vídně, Benátek a stejnou cestou zpět), informuje také Šmurlo, viz ŠMURLO, E.: *Storia della Russia*, vol. I., *Dalle Origini a Pietro il Grande*, Publicazioni dell´istituto per l´Europa Orientale, Roma 1928.
V mé práci není poselstvům Menezia a Kellermana věnován větší prostor, protože se nejednalo o ruská poselstva v pravém smyslu, ale o najaté profesionální západní diplomaty, kteří pouze zprostředkovávali určité informace.

[8] Na snímání čapky kladl při audiencích velký důraz představitel Posol´ského prikazu Artamon Sergejevič Matvejev (1671-1676). Byl to on, kdo tento rituál v ruských podmínkách kodifikoval. Viz ROGOŽIN, N. M.: „Posoľskij prikaz i jego roľ v provedeniji vněšněj politiky Rossiji", In: *Istorija vněšněj politiky Rossiji. Koněc XV – XVII vek (Ot sverženije ordynskogo iga do Severno vojny)*, Moskva 1999, s. 403.

[9] *Pamjatniki*, s. 1469.

dóže a ostatní představitelé republiky ještě navíc povstanou, sejmou své pokrývky hlavy a takto se zeptají na zdraví ruského vládce. Posel nechť sedí na důstojném místě a čest vzdává jen takovou úklonou, jaká je pro něj běžná. Svá slova podpořil tím, že vždyť přece je to ruský vládce, kdo vyslechl naléhavé prosby mnoha evropských panovníků, rozvázal mír s mocnými sousedy – krymským chanátem a osmanskou říší – a ne pro své dobro, ale pro dobro všech vládců pošle svá vojska bojovat.[10]

Svá slova se snažil podpořit i tvrzením, že také ostatní země Evropy – dle jeho slov – přehodnocují svůj přístup k Rusku a uvažují o změnách mimo jiné i právě této vnější stránky mezinárodní politiky – průběhu přijímacího protokolu. Jeho slova jsou výmluvným důkazem cílů a uvažování vzmáhající se ruské říše. Rusové v druhé polovině 17. století za vlády cara Alexeje Michajloviče intenzívně pracovali na svém *image* a snažili se v každém ohledu vylepšit svoji pozici na mezinárodním politickém poli – Volkovova slova jsou důkazem, že ve stejné linii pokračovali i Alexejovi následovníci.

V polovině června konečně došlo k dohodě obou stran a bylo určeno datum první audience: 17. června. Tohoto dne Volkov opravdu předstoupil před senát a dóžete,[11] kde přednesl to, čím byl pověřen. Informoval benátskou reprezentaci, že v minulém roce přišlo do Moskvy poselstvo římského císaře, jež tlumočilo návrh, aby se ruská říše přidala k alianci, která by osvobodila křesťanský svět od tureckého nebezpečí. A protože podmínkou takového spojenectví bylo uzavřít věčný mír s Polskem, nabídl římský císař a kromě něj také francouzský král, že tento mír zprostředkují. Na základě jejich iniciativy přišlo ještě tentýž rok do Moskvy velké polské poselstvo, které skutečně tlumočilo přání polské strany, aby byl mezi oběma zeměmi uzavřen mír, který by umožnil vznik aliance křesťanských zemí a jejich obranu proti tureckému nebezpečí. Ochotu ruské strany zúčastnit se tohoto podniku, uzavřít s Polskem věčný mír (stalo se tak téhož roku ve Lvově) a bránit křesťanstvo proti nevěřícím, pak tlumočilo poselstvo Borise Petroviče Šeremetěva vypravené do Vídně, jehož součástí byl samotný Volkov, který však měl dále pověření odcestovat do Benátek a informovat o všem i benátského dóžete a senát, což tímto činí.

[10] Tamtéž, s. 1470 - 1471.

[11] Detailní komentář k průběhu audience viz VII. kapitola.

Dóže za přednesené informace dlouze poděkoval, vícekrát zdůraznil, o jak významné záležitosti jde a jakou radost tyto informace způsobily nejen Benátské republice, ale celému křesťanskému světu. Neopomněl při této příležitosti zmínit nedávná benátská vítězství nad sultánovými vojsky a zcela otevřeně vyjádřil své přání, aby tyto informace posel předal, aby se v Moskvě dozvěděli o síle a moci benátských vojsk; následně byla audience ukončena a Volkov se vrátil zpět do paláce v doprovodu téhož senátora. Navečer byl požádán, zda by ruský překladatel mohl přepsat veškeré listy a řeč, kterou před dóžetem a senátory přednesl, do latinského jazyka. Tomuto požadavku bylo vyhověno.

Další audience byla naplánována na 20. června, kdy se také uskutečnila. Vše proběhlo zcela standardně, neprobíralo se však nic, co bychom již neslyšeli na prvním setkání. Posel pouze zopakoval důvody, které ruskou říši vedly k souhlasu s uzavřením věčného míru s Polskem a dóže opět zareagoval slovy chvály a díků za tak významný krok.

Následující audience byla naplánována na 23. červen. Při těchto rozhovorech se již jednalo konkrétněji. Rusové informovali o předpokládané dohodě – vyrazit proti tureckému vojsku na více frontách v dubnu příštího roku – kdy car vyšle svá vojska proti krymskému chanátu. A zároveň se dotázal i na benátské úmysly a zda Benátské republice pomáhají – ať již vojensky či finančně – i jiné země. Dále tlumočil i další návrh: vzájemně se informovat (a snad i koordinovat svá vojenská tažení) prostřednictvím dopisů zasílaných poštou, která – dle Volkovových slov – na území Polska, římské říše a Apeninského poloostrova dobře funguje.

Benátský dóže reagoval vstřícně, ochotně popsal současnou situaci na bojištích v Dalmácii i jinde, a sdělil, že Benátské republice s výjimkou římského papeže, který financuje nevelké vojsko, nikdo v bojích nepomáhá a souhlasil i se zasíláním čerstvých zpráv prostřednictvím pošty.

Posel následně detailně popsal, které pluky se chystají na krymské tažení[12] a že Rusové přispívají nejen vojensky, ale také tím, že vyslali a ještě vyšlou mnoho poselstev do různých zemí, aby i tyto země pomohly v boji proti tureckému

[12] *Pamjatniki*, s. 1512 - 1513.

nebezpečí. Některá poselstva, jejichž cílem bylo především Polsko, Francie, ale i Španělsko a dokonce i Persie, také vyjmenoval.[13]

Volkov měl dále velké množství detailních otázek týkajících se především benátských bojů s tureckým sultánem, ale odpovědi mu byly přislíbeny písemnou formou, pokud tyto své dotazy sepíše a předá. Na ostatní informace dóže opět reagoval tím, jakou radost dělají tyto zprávy nejen jemu a Benátské republice, ale i celému křesťanstvu a následně tuto audienci ukončil.

Závěrečná audience se konala 2. července. Její průběh byl zcela tradiční a nijak nevybočoval z již mnohokrát naznačeného rámce. Při této audienci došlo k předání oficiálních odpovědných dopisů.

7. července si posel na svoji žádost prohlédl chrám svatého Marka s mnoha vzácnými relikviemi, které všechny podrobně vyjmenoval a popsal v *Statějnom spisku*. 8. července byl připraven k odjezdu a po obvyklých tahanicích o způsob zabezpečení jeho cesty skutečně odcestoval – na hranice benátského území přijel 12. července, 23. července ho již nalézáme ve Vídni, 13. srpna ve Varšavě. Poslední zápis je ze Smolenska ze dne 17. září 1688.

6. 2 Dokumenty benátské provenience

Své záznamy o Volkovovu poselstvu si pochopitelně vedla i benátská strana. Bohužel nemáme k dispozici přímo italské originály,[14] ale můžeme čerpat z ruských překladů a výpisků, které byly vyhotoveny nedlouho po vzniku originálů.[15] Dozvídáme se například, že poselstvo s podobných poselstvím jako Volkovovo do Benátek bylo vysláno i ke španělskému a francouzskému králi (*knjaza Jakova knjaze Fedorova syna Dolgorukogo djaka Ljubima Domnina*),

[13] Tamtéž, s. 1515 - 1516 a 1518.

[14] Bohužel se nepodařilo dohledat, zda jsou tyto dokumenty ve své originální podobě dochovány a pokud ano, kde jsou uloženy.

[15] „Kniga veněcijanskaja, a v něj otpusk v Veněcyju v poslannikach djaka Ivana Volkova 195-go godu i priezd jego, v něj že V. G-rej gramoty k Veněcyjskomu knjazu i k Senatu i k nim V. G-rem veničejskie gramoty, prisylannyje o rozdnych dělech črez počty 195-go, 196-go, 197-go godov, da otpusk v Veněcyju poslannogo greka jeromonacha Ioannikija Likudija vo 197-m godu“, *Pamjatniki diplomatičeskych snošenij drevněj Rosii s deržavami inostrannymi*, t. X., S. Petěrburg 1871, s. 1202 - 1386. Dále jen *Pamjatniki*.

dále do Anglie a holandských států (*djaka Vasilija Posnikova*)[16] a *goňci* nesli dopisy s podobným obsahem i do Dánska, Švédska a Braniborska.[17]

Zkoumané materiály, mimo ty, kterým se budeme podrobněji věnovat níže, nejsou ničím jiným než již zmiňovanými překlady ruských listů i promluv přednášených před dóžetem a senátem, které si vždy benátská strana nechala vyhotovit. Nevnáší tedy do naší problematiky nic výrazně nového, slouží však k upřesnění skutečností popsaných ve *Statějnom spisku*.

Jedním z takových upřesnění je i na první pohled zcela marginální záležitost: Volkov se ve svém popisu cesty i přes jeho velkou podrobnost nezmiňuje o pozvání ke stolu, které v jiných případech vždy následovalo po první přijímací audienci. Tyto dokumenty nás však o pozvání a pohoštění informují a do programu jej zařazují. Přinášejí dokonce i takové podrobnosti jako žádost ruské strany, aby se hostiny neúčastnili členové jiných poselstev, aby při připíjení na zdraví hosté tento akt nerušili svojí nepozorností či hlukem, aby do místnosti nebyli vpuštěni žádní nuzní lidé, což by opět mohlo narušit vážnost okamžiku a znamenat projev neúcty vůči hostům a přeneseně i vůči reprezentantům ruské říše.[18]

Za tímto druhem dokumentů následují překlady oficiálních ruských průvodních listů a taktéž překlady pasů jednotlivých členů poselstva a dokumentů *jamského* a *sibiřského prikazu*,[19] které potvrzují poselstvu jeho statut, opravňují jej k použití

[16] *Pamjatniki*, s. 1202.

[17] Tamtéž, s. 1219.

[18] Tamtéž, s. 1231 - 1232. I když se tato záležitost může jevit jako nepodstatná, ve skutečnosti jde o věc v 17. století velmi relevantní. Pokud by totiž po audienci skutečně nenásledovalo pozvání ke stolu, dalo by se usuzovat na nestandardní průběh poselstva, což by zcela v intencích tehdejších zvyků a jejich výkladů znamenalo demonstraci nevole či projev ochlazení vůči druhé straně – v tomto případě skrze poselstvo vůči ruskému státu. Pohybujeme se v době, kdy je v rámci diplomacie každá sebemenší odchylka od standardu chápána jako projev nějakého hlubšího významu. Díky neustálé konfrontaci ruských a italských materiálů tak máme jedinečnou možnost vysledovat skutečný průběh a nemusíme se spokojovat s pouhými spekulacemi či domněnkami. Obecně o chodu evropských dvorů viz ADAMSON, J.: *The Princely Courts of Europe. Ritual, Politics and Culture under the Ancient Regime. 1500 - 1750*, Londres 1994.

[19] Jak vyplývá ze samotného názvu, tyto úřady spravovaly síť *jamů*, tedy ruskou obdobu poštovní a dopravní sítě; respektive nově získaná území Sibiře, s čímž souvisela i správa a distribuce velmi ceněných kožešin a následně i správa tímto způsobem získaných financí. Všechny ruské úřady

ruských cest a jejich zázemí (včetně čerpání *kormu*[20]) a definují, na jaké množství peněz a cenných kožešin mají právo. Tyto dokumenty si pravděpodobně benátská strana nechala předložit společně s pasy a průvodními dopisy i když se jí konkrétně netýkají.

V tomto souboru dokumentů nalezneme i přesný text oficiálních latinských odpovědí, které zaslal benátský dóže ruským panovníkům prostřednictvím Volkova.[21] V dopisech však nenalezneme nic, co by již nevyplývalo z předcházejících výše popsaných jednání: dóže jménem svým i jménem senátu děkuje za poselstvo a skrze něj pak za příznivé zprávy o uzavření věčného míru s Polskem a za následný vstup Ruska do protiturecké aliance.

Velmi podobné, nesmírně uctivé dopisy s téměř identickým obsahem byly zaslány do Moskvy i prostřednictvím pošty. Jejich datace přitom předchází dataci Volkovova poselstva. V období vlády panovníků-sourozenců Ivana, Petra a Sofie nebyla ruská říše odkázána jen na informace dodané oficiálními poselstvy, ale komunikovala s ostatními státy mnohem modernějším a rychlejším způsobem. Samozřejmě význam oficiálních poselstev tím pochopitelně nezanikl, byla i nadále velmi důležitou součástí vzájemného kontaktu a sloužila nejen jako oficiální zdroj výměny informací, ale byla významnou formou demonstrace moci a vážnosti jednotlivých panovníků.

6. 3. Poštovní zprávy

Jak již bylo naznačeno, mezi mnohými zde zařazenými dokumenty jsou i dopisy, které si ruská a benátská strana vyměňovaly pomocí tehdejší evropské poštovní sítě, a to ještě před poselstvem Volkova. Nejstarší takový dopis pochází z 15. března roku 1687 (měsíc před tím, než se Volkovovo poselstvo objevilo na hranicích Benátské republiky). Dle textu, který není nijak konkrétní – jen oslavuje a vyzdvihuje ruské odhodlání bojovat proti Turkům[22] – lze soudit, že jde o reakci na deklarované ruské rozhodnutí podepsat s Polskem tzv. Věčný mír a

této doby však měly ne zcela detailně definovanou sféru pravomocí, proto mnohdy vzájemně prorůstaly a jejich přesná definice není možná.

[20] Potraviny pro lidi a píce pro zvířata.

[21] *Pamjatniki* (Kniga veněcianskaja), s. 1295 - 1303.

[22] Tamtéž, s. 1265 - 1266.

zapojit se do protiturecké koalice. Benátčané tehdy ještě nevěděli, že se k nim chystá poselstvo z Moskvy, respektive Vídně,[23] které je bude o všem podrobně a hlavně oficiálně informovat, proto chtěli na nově vzniklou situaci reagovat alespoň prostřednictvím poštovního spojení a benátského rezidenta v Polsku.[24] Nelze však vyloučit ani fakt, že jde o reakci na konkrétní dopis z ruské strany, jak tomu je v následujícím případě.

Další dopis je – dle přímo v něm uvedených informací – reakcí na list vyslaný ruskou reprezentací dne 9. března roku 1687. V tomto dopise carové informovali benátského dóžete o zahájení tažení proti krymskému chanátu. Benátčané list obdrželi nejpozději 17. května (tedy pouhé dva měsíce a týden po jeho odeslání! a dva dny poté, co ruské poselstvo teprve překročilo hranice Benátské republiky), přesněji řečeno, z tohoto dne pochází odpověď, jejíž text máme k dispozici. Obsah odpovědi je logický a předvídatelný: Benátčané projevují nesmírnou radost nad odvahou a rozhodností ruského kroku a vedle přání, aby toto válečné tažení bylo úspěšné, se zavazují zintenzívnit svůj vlastní postup proti nepříteli a koordinovat jej s ruskými silami. Za tímto účelem hodlají učinit vše pro to, aby vzájemná výměna informací fungovala co možná nejrychleji a spolehlivě.[25]

Tuto snahu dokumentuje hned následující list, který pochází z pera benátského rezidenta v Polsku Tirolia Albertova a jenž byl určen Alexeji Vasilijeviči Golicynovi. Obsahoval detaily technického charakteru: vzájemné zprávy by měly i nadále chodit právě přes benátského rezidenta v Polsku do rukou Golicyna, který je jistě nejlepší zárukou, že budou ruští carové o všem co nejrychleji informováni.[26]

---

[23] Sám Volkov se příkaz o pokračování do Benátek dozvěděl až 3. dubna, tamtéž, s. 1270.

[24] Výměna informací mezi Vídní a Benátkami byla díky stálým rezidentům, ale hlavně fungující a dobře zorganizované poště nesmírně rychlá a kvalitní – přenos čerstvých informací mezi těmito městy mnohdy trval pouhé tři dny. Srov. DROB, J.: *Obieg informaciji*... . Do rukou benátského rezidenta v Polsku se tento dopis dostal nejpozději dne 26. června téhož roku, respektive tohoto dne byl přeposlán do Moskvy – tedy dva měsíce a čtrnáct dní po svém odeslání. Údaj, kdy se dostal do Moskvy, bohužel nemáme, musíme však počítat minimálně s dalším měsícem.

[25] *Pamjatniki*, s. 1268 - 1269.

[26] Tamtéž, s 1269 - 1270. Je vidět, jak uzavření míru s Polskem znamenalo i okamžité přesměrování cest – již nebylo třeba využívat cestu po moři a informace předávat přes Amsterdam.

Následují dvě zprávy z pera Volkova, které byly pravděpodobně touto cestou skutečně zaslány do Moskvy. Volkov v nich především informuje o průběhu své cesty, jeho zápisy se v těchto bodech neliší od textu ve *Statějnom spisku*. Zajímavé jsou však pasáže, které se týkají konkrétních informací z válečného pole. Volkov popisuje, jaké se mu dostalo odpovědi na jeho otázky ohledně benátského tažení, uspořádání vojska, úspěchů; zda Benátčanům pomáhají i další země a jestli ano, tak zda pouze finančně, nebo zda skutečně bojují apod. Tyto informace stojí mimo námi sledované téma, proto se jim nebudeme blíže věnovat, je však vhodné zmínit se o nich z jiného důvodu: vidíme díky nim, jak v praxi vypadala ona slibovaná koordinace vojenského postupu a co všechno Benátčané věděli o pohybu ruských vojsk na území krymského chanátu. Ve světle těchto zpráv nezbývá než konstatovat, že měli relativně velmi přesné zprávy, avšak koordinovat postup se z mnoha důvodů dařilo jen nahodile a pouze v tom smyslu, že obě vojska vázala jisté protivníkovy síly, což napomáhalo štěpení turecké vojenské moci.

Poštou však nezasílal své zprávy pouze Volkov, stejně jako jsme byli svědky poštovní výměny listů před jeho poselstvem, následovala i po něm. Benátská strana dodržela, co slíbila, a tak, když jí byla doručena správa o šťastném postupu vojsk v oblasti Dalmácie a Albánie, přeposlala tyto informace do Moskvy. Důkazem toho je mimo jiné nedatovaný dopis, který byl však dodatečně opatřen poznámkou *djaka posolského prikazu* Jemeljana Ignatějeviče Ukrajincova: *12. prosince roku 1688 přečteno carevičům, carevně a bojarům, kteří nakázali, aby poštou byla tomu knížeti zaslána odpověď a pozdravy*[27], v němž se psalo o úspěších benátských vojsk vykoupených ovšem velkými ztrátami a krvavými střety a o tom, jak by bylo vhodné nyní útočit na turecká vojska i v oblasti Krymu.[28]

Zaznamenána je i ona zmiňovaná ruská odpověď, jež byla datována 13. téhož měsíce a obsahovala, kromě gratulací k úspěchu a vyjádření lítosti nad krvavými

[27] *196-go Děkabrja v 12 den V, G-rem i V . G-rině Blagovernoj Carevně izvestno i bojarom čtěno komnatnym. I v. G-ri ukazali k tomu knjazu i k reči pospolitoj poslať svoju gramotu črez počtu s pozdravlenijem protiv ich gramoty*. Viz. *Pamjatniki*, s. 1307.

[28] V zimě roku 1688 ruská vojska v oblasti Krymu nebojovala. Tažení z jara předchozího roku bylo neúspěšné, vojska se musela stáhnout bez dosažení jakéhokoliv výsledku a další tažení (s podobným koncem) bylo uskutečněno až následujícího roku na jaře.

ztrátami, poměrně upřímné přiznání neúspěchu tažení z minulého roku. V dopise je přímo zmíněna špatná organizace, která způsobila velké ztráty i mimo samotný vojenský střet, ale také plán na další tažení a práce na zlepšení celého vojenského postupu.[29]

Víme, že ani toto druhé tažení nebylo úspěšné, navíc bylo na dlouhou dobu poslední. Rokem 1689 jako by se nejen symbolicky uzavírala jedna důležitá etapa vývoje ruského státu – v tomto roce nastoupil na carský trůn Petr Alexejevič -, ale uzavírá se i námi popisovaná etapa rusko-italských, respektive rusko-toskánských a rusko-benátských vztahů. Obchodní styky jsou navázány a víme, že se budou uspokojivě vyvíjet, stejně tak bylo uzavřeno i politické partnerství, jehož osud sice pochopitelně poznamená následný historický vývoj, ale význam tohoto kroku již nebude nikdy možné zpochybnit.

[29] *Pamjatniki*, s. 1307 - 1309. Pro úplnost a přesnost je nutné doplnit, že za tímto listem následují ještě části označené jako *Otpusk Likudia*. Viz tamtéž, s. 1309 an. Jde o velmi zajímavý, ovšem k našemu tématu jen volně se vážící, soubor dokumentů, které sledují vývoj prosby *jeromonacha učitěla greka Likudia*, aby mohl cestovat přes Polsko a císařské země do Benátek, kde by chtěl dát do pořádku své osobní záležitosti týkající se majetku, ale hlavně svých dětí, které – aniž by bylo vysvětleno proč – žijí na území Benátské republiky. Prosbě bylo vyhověno a do souboru byly zařazeny všechny průvodní listy, pasy apod. Za touto Likudiovou prosbou následují ještě další: např. stížnost Anastasia Ivanova, překladatele Volkovova poselstva, že nedostal dostatečně za své služby zaplaceno. Či prosba Michaila Volkova (snad bratra zmiňovaného posla), jenž se účastnil téhož poselstva a nedostal naprosto žádnou odměnu.
Likudiova cesta byla pochopitelně sledována a Řek psal své pravidelné zprávy přímo do rukou Golicyna. *Pamjatniki*, s. 1331 an. Jeho pobyt se tak vzhledem k právě probíhající protiturecké ofenzívě proměnil z čistě osobní cesty v jistou reprezentaci, kdy právě přes jeho osobu přecházely všechny následné zprávy z bojiště a ruská strana jej (bohužel nedatovaným listem) pověřila funkcí jakéhosi moskevského „rezidenta“ na benátském dvoře. Byl to proto právě Likudij, kdo informoval Moskvu o nové politické situaci v Evropě, která zastínila důležitost boje proti Turkům a způsobila rozpad koalice a právě díky jeho prostřednictví se Benátčané dozvěděli o neúspěšném druhém tažení na Krym. Poslední zpráva je z července roku 1689, viz tamtéž, s. 1386.